

ELVA OMRÅDEN

64 förslag för ett jämställt samhälle fritt från hedersrelaterat våld och förtryck

gapf.

Om GAPF

Riksorganisationen GAPF, Glöm Aldrig Pela och Fadime, bildades år 2001 och är en sekulär och ideell förening som är politiskt obunden. GAPF arbetar med att ge stöd till utsatta personer, utbildning, informationsspridning och opinionsbildning. Vår vision är ett jämställt samhälle, fritt från hedersrelaterat våld och förtryck (HRV) och vårt fokus är de personer som är utsatta för HRV. Vår värdegrund är allas lika värde och baseras på FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, barnkonventionen och kvinnokonventionen.

De förslag som presenteras i denna skrift är konkreta idéer för att Sverige ska uppnå FN:s Globala mål i Agenda 2030, och mer specifikt mål 5 som handlar om att uppnå jämställdhet och att alla kvinnor och flickor ska ha egenmakt. Delmål 5.3 handlar om att avskaffa skadliga sedvänjor som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning, vilket GAPF ämnar sträva efter.

GAPF har sedan länge ett nära samarbete med Länsstyrelsen i Östergötlands nationella kompetensteam, som sedan 2005 har regeringens uppdrag att motverka HRV, tvångsgifte av ungdomar samt könsstympning.

Vi är positiva till regeringens beslut att ge ett fortsattuppdrag till Länsstyrelsen i Östergötland, eftersom kompetensteamet har utvecklat värdefulla metoder och kompetenser som annars riskerar att förloras.

Styrelsen för Riksorganisationen GAPF

Bakgrund

Det svenska samhället har tappat mark till religiösa och traditionsbundna grupper som vill inskränka människors individuella friheter. För att bjuda motstånd mot de krafter som vill förpassa flickor, pojkar, kvinnor, män och icke binära till ett liv med stora begränsningar och förtryck måste vi skapa en ökad förståelse i samhället kring problematiken med HRV. GAPF arbetar därför med utbildning av personal inom sjukvården, socialtjänsten, rättsväsendet, polisen, skolan samt politiker och elever. Utbildningen omfattar grundläggande information om hederskulturen samt de individuella rättigheter och skyldigheter som finns i det svenska samhället. Utbildningens syfte är att ge individer den kunskap som behövs för att fatta beslut som räddar utsatta personer ur deras svåra livssituation. GAPF arbetar även med stödverksamhet för att hjälpa personer som är utsatta för HRV och tvingas leva ett liv i förtryck, i många fall med psykiskt, fysiskt och sexuellt våld samt med hot om att dödas. GAPF arbetar också med politisk opinionsbildning i syfte att riksdagen ska stifta lagar som skyddar utsatta personer från skadliga sedvänjor, som utgör ett hot mot deras fysiska och psykiska hälsa. Vår ambition är att politikerna på alla sätt ska verka för ett jämställt samhälle som står på en stadig sekulär grund och är fritt från hedersrelaterat våld och förtryck.

Ett stort och viktigt steg i det opinionsbildande arbetet var kriminaliseringen av barn- och tvångsäktenskap år 2014 som fram till hösten 2019 har lett till åtta fällande domar. 2015 presenterades även en omfattande utredning om mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Men vi har fortfarande en lång väg att gå innan politikernas löften och utfästelser till minne av den hedersmördade Fadime Sahindal infrias

Ett växande antal personer i Sverige lever i en hederskontext. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), f.d. Ungdomsstyrelsen, gjorde 2009 en kartläggning som visade att 70 000 unga i Sverige mellan 16–25 år levde med begränsningar i val av partner, varav 8 500 var rädda för att bli bortgifta. Carin Götblads utredning (2015) drog slutsatsen att i genomsnitt 10 % av unga personer mellan 15 och 25 år i Sverige, 124 000 personer, är utsatta för HRV. Enligt forskaren Astrid Schlytter (2017) kan det vara upp till 240 000 personer som lever med hedersrelaterade normer i Sverige idag. Socialstyrelsen uppskattar att närmare 38 000 kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympning, varav ca 7 000 som är under 18 år.

Det finns även 132 kända fall av barnäktenskap och 292 polygama äktenskap registrerade i Sverige. Samtliga av dessa polygamiska äktenskap bestod av en man som var gift med två eller fler fruar.

I GREVIO:s (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence – en grupp i Europarådet) rapport från januari 2019, om Sveriges efterlevnad av Istanbulkonventionen, fastslås det att Sverige bör se över sitt skydd av kvinnor som tillhör minoritetsgrupper. Man betonar att det behövs ”en större medvetenhet om och kulturell lyhördhet för den speciella situation som kvinnor som tillhör nationella minoriteter i Sverige och som har blivit utsatta för könsrelaterat våld befinner sig i”.

GAPF menar att en sådan utökad medvetenhet och kulturell lyhördhet bör innefatta en ökad vilja att adressera HRV och dess olika uttryck, då detta är något som drabbar många flickor och kvinnor bland olika minoritetsgrupper i Sverige.

Mot denna bakgrund anser GAPF att det svenska samhället måste vidta ytterligare åtgärder för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck och ge ett förbättrat stöd till de som är drabbade.

GAPFs förslag inom 11 områden

GAPF presenterar 64 förslag inom 11 områden för ett utökad och förstärkt skydd åt personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Förslagen är indelade i sådana som riktas till den lagstiftande församlingen (riksdagen) och sådana som avser kommuner och landsting, utan inbördes rangordning. GAPF anser att barnrättsperspektivet måste stärkas inom alla myndigheter.

1. Äktenskapslagar och deras tillämpningar
2. Särreglering och egen brottskod för hedersbrott
3. Stärk arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i skolan
4. Hijab och sexualisering av flickor
5. Barn som är eller riskerar att bli bortförda utomlands
6. Demokratikrav vid statligt och internationellt stöd till trossamfund och föreningar
7. Asylrätt och integration
8. Kommunala handlingsplaner och åtgärder
9. Uppmärksamma och polisanmäla hedersbrott
10. Åtgärdsprogram i sjukvården för att uppmärksamma personer som är utsatta för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck
11. Könsstympning och ”oskuldskontroller”

1. Äktenskapslagar och deras tillämpningar

Tilläggen i brottsbalken om äktenskapstvång (lag 2014:381 om ändring i brottsbalken) samt ändringen i äktenskapsbalken om att den som är under 18 år inte får ingå äktenskap (lag 2014:376 om ändring i äktenskapsbalken), som båda trädde i kraft den 1 juli 2014, har inte varit tillräckliga för att skydda barn mot äktenskap. Tilläggen omfattade endast äktenskapstvång där minst en av parterna hade anknytning till Sverige. Detsamma gällde för erkännande av utländska fullmaktsäktenskap, äktenskap där parterna inte samtidigt är närvarande vid ingåendet, om minst en av parterna har svensk anknytning. Vi känner idag till 132 fall där minderåriga asylsökande har placerats tillsammans med sina vuxna män. Det rör sig om barn som kan ha blivit utsatta för människohandel och/eller använts som bytesobjekt. Men hittills har endast åtta fall lett till fällande domar, vilket visar att dessa utredningar är lågprioriterade.

GAPF välkomnar därför den nya lag som trädde i kraft den 1 januari 2019. Lagen innefattar ett förbud mot att erkänna utländska barnäktenskap i Sverige. Förbudet gäller oavsett om parterna hade anknytning till Sverige eller inte när de gifte sig, och oavsett hur gamla parterna är när frågan om erkännande prövas. Undantag från förbudet ska aldrig kunna göras om någon av parterna fortfarande är ett barn.

GREVIO:s rapport fastställer att barnäktenskap och tvångsäktenskap utgör skadliga sedvänjor som kränker flickors och kvinnors mänskliga rättigheter samt är kopplade till och upprätthåller andra former av skadliga sedvänjor och kränkningar av mänskliga rättigheter, såsom våld i nära relationer.

FN:s Globala mål fastställer att barnäktenskap ska vara avskaffade senast år 2030 i hela världen. Genom att agera kraftfullt för barnens rättigheter kan Sverige bli ett föregångsland i denna fråga.

Trots att polygami är olagligt i Sverige har minst 292 polygama äktenskap registrerats hos Skatteverket med hänvisning till internationell rätt och att äktenskapen ingåtts utomlands innan anknytning till Sverige fanns.

Många hedersutsatta kvinnor riskerar att tvingas uppleva hot och våld av sin man som en konsekvens av två-årsregeln om permanent uppehållstillstånd vid familjeanknytning. Två-årsregeln innebär att en make som vill invandra genom familjeanknytning måste vara stadigvarande boende tillsammans samt gift med sin make i två års tid innan uppehållstillstånd kan förlängas eller ges permanent, annars riskerar den invandrade att utvisas. Två-årsregeln riskerar att tvinga kvinnor av utländsk härkomst in i destruktiva förhållanden där de kan tvingas utstå våld och hot av sin partner av rädsla för att bli utvisade om de lämnar den våldsamme maken.

1995 kom kvinnovåldskommissionens utredning "Kvinnofrid" fram till att s.k. uppskjuten invandringsprövning (två-årsregeln) är oacceptabel för kvinnor med utländsk härkomst som utsätts för våld och hot av sin make och en "särskild utredning" skulle användas för dessa kvinnor. 1997 kom utredningen "Uppehållstillstånd på grund av anknytning" med ett förslag om en viss uppmjukning av två-årsregeln som antogs och började gälla år 2000. 2012 kom ytterligare en utredning, "kvinnor och barn i rättens gränsland", som återigen kritiserade två-årsregeln och dess konsekvenser för kvinnor som befinner sig i relationer med våldsamma män.

Denna utredning fastslog att två-årsregeln ska försvinna på sikt men att detta måste utredas vidare. Kvinnor som befinner sig i våldsamma relationer och inte vågar lämna sin partner med risk för att bli utvisade kan inte vänta på ytterligare en utredning som kritiserar två-årsregeln. Istället måste två-årsregeln slopas och de utsatta kvinnorna måste beviljas permanent uppehållstillstånd redan då de anländer till Sverige. De ska inte först tvingas leva tillsammans med en våldsam man i två års tid.

En partner som invandrar till Sverige genom familjeanknytning ska även ha rätt att innan invandringen ta del av information kring makens tidigare brottsliga gärningar mot en familjemedlem eller tidigare familjemedlem. Detta bör ske i samband med intervjun för visumansökan i syfte att uppmärksamma den invandrande om vilka risker som kan finnas.

Förslag

- Straffet för äktenskapstvång i brottsbalken ska höjas.
- Inför ett barnäktenskapsbrott vid sidan om bestämmelsen om äktenskapstvång i brottsbalken. Så att den som mot ett barn med olaga tvång eller utnyttjande av barnets utsatta belägenhet förmår denne att ingå ett äktenskap som är giltigt i den stat där det ingås döms till barnäktenskapsbrott. Detsamma ska gälla om det ingås en juridisk icke-giltig förbindelse som är att jämställa med ett äktenskap. Bestämmelsen ska gälla även om gärningsmannen inte insett brottsoffrets ålder, men varit oaktsam i förhållande till att brottsoffret inte fyllt 18 år.
- Förbjud polygami oavsett var äktenskapet ingicks. (En utredning pågår, Ju 2018:04, om strängare regler för utländska månggiften.)
- Avskaffa två-årsregeln.
- Stärk Migrationsverkets seriositetsprövning enligt utlänningslagen (2005:716) vid beviljande av uppehållstillstånd vid familjeanknytning oavsett formen för relationen.

2. Särreglering och egen brottskod för hedersbrott

Hedersrelaterat våld och förtryck följer vanligen vissa mönster. Gärningen grundar sig ofta på ett kollektivt beslut, fattat av flera personer som planerar och genomför brottet. Utredningar av HRV-brott kräver särskild kunskap hos polisen på grund av brottens speciella karaktär.

Genom en särreglering av hedersbrott kan brottsutredningar gällande HRV få vissa bestämda rutiner som kan bidra till högre effektivitet samt verka brottsförebyggande genom att samhället markerar tydligt mot dessa brott. Genom en särreglering kan även brottet förses med en egen straffskala. Det underlättar bedömningen av brottets straffvärde, bidrar till en mer enhetlig rättstillämpning och medför en skärpning av synen på brottet.

Genom att man inför hedersmotiv som en försvårande omständighet vid bedömningen av brottets straffvärde tydliggörs det för domstolar m.fl. att hedersmotiv ska beaktas i skärpande riktning vid påföljdsbestämningen och därmed utredas.

Genom att göra brott med hedersmotiv till ett särskilt brott blir budskapet till dem som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck tydligare. Att den kontroll och de begränsningar som de utsätts för inte accepteras av samhället. En egen brottsrubricering innebär även egna statistikkoder, vilket gör det lättare att bedöma problematikens omfattning.

- Särreglera hedersbrott med en egen brottsrubricering i brottsbalken.
- Inför åtminstone regler enligt vilka hedersmotiv beaktas som en försvårande omständighet vid bedömning av straffvärdet.
- Utarbeta särskilda rutiner för hantering av ärenden som rör hedersbrott för polis (åtgärdskort), åklagare och domare, och utbilda dessa yrkesgrupper.
- Tillsätt särskilda utredare och specialiserade åklagare för brott där HRV misstänks vara en del av den brottsliga gärningen, på motsvarande sätt som görs vid t.ex. ekobrott och IT-brott.
- Flagga hedersbrott för att samla statistik och som hjälp till de utredare samt åklagare med särskild kompetens inom området som handlägger ärendet. Detta underlättar rättsprocessen och kriminalvårdens arbete med återanpassning.
- Möjliggör en livslång skyddad identitet till personer utsatta för hedersbrott. Idag måste skyddet förnyas vartannat år.
- Inför en obligatorisk riskanalys då förvaltningsrätten överväger att ta beslut om att inte fastställa ett ingripande enligt LVU som socialnämnden ansökt om. Det bör ske även om barnet själv säger sig vilja återförenas med sin familj. Barnets bästa ska alltid vara i centrum.
- Straffbelägg s.k. omvandlingsterapi. Särreglera alla former av våld, eller hot om våld, som tvingar någon att mot sin vilja utstå aktiviteter/behandling på grund av sin sexuella-läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck i syfte att tillintetgöra/befria personen från hans eller hennes sexuella läggning eller könsöverskridande identitet.
- Alla som utsätts för HRV-brott ska ha rätt till ett målsägandebiträde från och med dagen för anmälan av brottet.

- Inför HRV-brott som ett skäl för förordnande om särskilt biträde (målsägandebiträde) enligt lagen (1988:609) om målsägandebiträde.
- Inför möjligheten att vittna anonymt vid HRV-brott.
- Vid en förhandling som gäller HRV-brott ska huvudregeln vara att dessa behandlas bakom stängda dörrar. HRV-brottsoffer ska som följd härav också få ett starkare skydd i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).
- Avskaffa preskriptionstiden i brottsbalken helt för hedersbrott/brott med hedersmotiv. Möjligheten att utdöma påföljd vid dessa brott ska aldrig falla bort.

3. Stärk arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i skolan

Skollagen (2010:800) föreskriver att skolan ska vara en plats för trygghet, gemenskap och jämlikhet samt att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar, jämställdhet och alla människors lika värde. Skollagen och samtliga läroplaner uttrycker tydligt att förskolan och skolan har ett uppdrag att motverka traditionella könsmonster och att alla som arbetar i förskolan samt skolan ska ge möjlighet för alla barn att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån kön. Jämställdhet, som grundläggande demokratiskt värde, ska både gestaltas och förmedlas. Trots detta ser vi att antalet religiösa friskolor ökar vilket även ökar risken för konfessionella inslag i undervisningen som inte vilar på vetenskaplig grund. Detta kan beröva barnen deras rätt att utan yttre påtryckningar själva utveckla sin livsåskådning på samma villkor som andra barn. GAPF tar avstånd från alla typer av hedersrelaterat våld och förtryck oavsett vilken religion det har koppling till eller vilken religion förövaren bekänner sig till.

FNs Globala mål för 2030 innefattar målet om universell tillgång till sexuell och reproduktiv hälsa. Detta inkluderar möjligheten för flickor och kvinnor att göra egna val gällande sina sexuella relationer, samt möjligheten för unga flickor och pojkar att få tillgång till fullständig och likvärdig information och utbildning vad gäller sexuell och reproduktiv hälsa.

GREVIO:s rapport om Sveriges efterlevnad av Istanbulkonventionen om våld mot kvinnor och våld i hemmet belyser dock att inte alla skolor i Sverige, med särskild betoning på friskolor, tycks fullfölja sin plikt att garantera alla elever likvärdig utbildning om sexualitet och relationer enligt läroplanen.

Förslag

- Förbjud religiösa förskolor och skolor.
- Säkerställ att alla grundskole- och gymnasieelever i Sverige, inklusive friskoleelever, får likvärdig undervisning inom ramen för sexualitet och relationer enligt läroplanen. Ingen särskild hänsyn får tas till föräldrarnas eventuella åsikter i denna fråga.

- Inför hedersrelaterat våld och förtryck som en explicit del av läroplanerna för undervisning om sexualitet och relationer. Säkerställ att alla elever i Sverige får utrymme att ta upp och bli informerade om olika uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck. Detta inkluderar undervisning i ämnen relaterade till HRV såsom oskuldsnormer, "oskuldstester", myten om mödomshinnan, könsstympning, tvångsäktenskap, begränsningar i livsval, egenmakt över sin sexualitet och genusnormer.

4. Hijab och sexualisering av flickor

Hijaben ingår i ett omfattande värdesystem som utgår från att kvinnans kropp är en källa till skam och vanheder, och att det är kvinnans skyldighet att dölja sin kropp för att bevisa och upprätthålla sin kyskhets och renhet. Därmed utgör hijaben i förlängningen också en symbol för uppfattningen att kvinnor är ansvariga för mäns sexuella beteende emot kvinnors kroppar. Hijaben bidrar till fysisk och social segregering av könen. Den är, tillsammans med barn- och tvångsäktenskap, könsstympning, oskuldskontroll och mödomshinneoperationer, en social kontrollmekanism för att upprätthålla hederskulturens oskulds- och kyskhetsideal samt för att begränsa och kontrollera flickors och kvinnors liv. Den syftar till att garantera mäns påstådda rätt att avgöra vad som är respekt och heder.

Hijabens syfte, oavsett om den är påtvingad av män eller inte, är att upprätthålla en förtryckande manlig ordning. Hijaben är därmed oförenlig med jämställdhet mellan könen. Sverige är en sekulär demokrati där alla människor ska ha samma fri- och rättigheter, där jämställdhet är central och där allas lika värde är grundläggande. Genom att sätta hijab på barn sexualiserar man dem och begränsar deras fri- och rättigheter.

GAPF anser att det svenska samhället ska garantera alla barns fri-och rättigheter på lika villkor samt försvara alla barns lika värde i svensk lag. Skolan ska vara en plats för trygghet, gemenskap och jämlikhet. Jämställdhet som grundläggande demokratiskt värde ska både gestaltas och förmedlas. Det förtryck av flickor som hijaben utgör hör inte hemma i ett jämställt demokratiskt samhälle och definitivt inte i skolan.

Förslag

- Förbud hijab på flickor under 18 år i för-, grund- och gymnasieskolor.
- Förbud hijab, burka och niqab för anställda på myndigheter och statliga institutioner samt på de organisationer som utför uppdrag enligt direktiv från myndigheter, t.ex. friskolor.

5. Barn som är eller riskerar att bli bortförda utomlands

Svenska barn och ungdomar blir mot sin vilja bortförda till andra länder för att giftas bort, könsstympas eller få en ”traditionell” uppfostran enligt hederskulturens normer. Svenska barn och ungdomar som förts bort eller blivit bortgifta är idag strandsatta i sina föräldrars hemländer eller i andra länder där släktingar finns. Inom utrikesförvaltningen finns det redan i dag en arbetsordning med tjänstemän som arbetar särskilt med konsulära ärenden, på Utrikesdepartementet samt på utvalda ambassader, rörande bl.a. barn- och tvångsäktenskap. Denna arbetsordningen bör permanentas. Genom en permanent ordning kan kompetensen främjas och arbetsmetoderna förbättras i ärenden rörande återförande av personer som är nödställda i utlandet av hedersrelaterade orsaker, s.k. familjekonfliktsskäl. Vi bedömer därför att regeringens satsning inom familjekonfliktsområdet för åren 2018–2020 bör permanentas för att få till en stadigvarande ordning med tjänstemän specialiserade inom frågor om bl.a. barn- och tvångsäktenskap samt könsstympning.

Ett sätt att göra detta på är att arbeta som man gör i Norge, med koordinatörer på ett antal ambassader som med hjälp av lokala nätverk möjliggör att de unga förs tillbaka.

GAPF kommer ofta i kontakt med skolpersonal och socialsekreterare som oroar sig för att skolelever riskeras att föras bort utomlands till sina eller föräldrarnas födelseländer. I många fall besannas farhågorna när elever inte återvänder efter skolledigheterna. Svenska myndigheter saknar rutiner och handlingsplaner för att hjälpa barn och unga som söker stöd och som riskerar att föras utomlands eller hålls kvar i ett annat land mot sin vilja.

Förslag

- Inför utreseförbud och gör det möjligt att beslagta pass i de fall barn riskerar att föras ut ur landet mot sin vilja samt riskerar utsättas för bortgifte, könsstympning eller uppfostringsresor.
- Gör det omöjligt för vårdnadshavare att upphäva sitt barns svenska medborgarskap i de fall barn riskerar att föras ut ur landet mot sin vilja eller riskerar utsättas för bortgifte, könsstympning eller uppfostringsresor.
- Alla kommuner ska inventera antalet barn som förts bort och som riskerar att föras utomlands.
- Socialstyrelsen ska utarbeta en nationell handlingsplan med åtgärder för att skydda och hjälpa barn och unga som riskerar att föras utomlands mot sin vilja eller riskerar att utsättas för bortgifte, könsstympning eller uppfostringsresor.
- Utrikesdepartementet ska inrätta ett permanent samordningscenter som hjälper barn och ungdomar som förts utomlands att komma hem.
- Inför ekonomiska sanktioner, såsom indragning av bostadsbidrag, socialbidrag, barnbidrag m.m. gentemot föräldrar som medverkar till att föra bort eller som redan fört sitt barn utomlands och/eller som motarbetar att barnen återförs till Sverige.

- Säkerställ att nuvarande regler om indragning av bidrag vid utlandsvistelse efterlevs. Detta inkluderar bosättningsbaserade förmåner såsom barnbidrag, bostadsbidrag samt försörjningsstöd och annat ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453). Detta kan påverkas om barn eller föräldrar vistas utomlands under en längre tid. Se över regeln om att bosättningsbaserade förmåner uteblir vid utlandsvistelse om längre tid än sex månader. Vid misstanke om att ett barn har förts utomlands bör sådana förmåner dras in så snart som möjligt och inte först efter sex månader.
- Säkerställ att lagen om skolplikt efterlevs och blir tydligare. Idag begränsas skolplikten av flera undantag. Detta gör lagen rörig och svår att tillämpa korrekt. Då barn misstänks hållas kvar utomlands mot sin vilja eller misstänks ha tagits utomlands i syfte att giftas bort, könsstympas eller delta i ”uppfostningshem” ska en långvarig utlandsvistelse inte utgöra skäl för att skolplikten kan åsidosättas. Inför en möjlighet att ålägga vårdnadshavaren vite om denne tillåter eller medverkar till att skolplikten inte efterlevs.

6. Demokratikrav vid statligt och internationellt stöd till trossamfund och föreningar

I villkoren för statligt stöd till svenska trossamfund står att samfundet ska bidra till att upprätthålla och stärka samhällets grundläggande värderingar. Där ingår även tydliga krav på ett aktivt arbete för ökad jämställdhet. Samhällets grundläggande normer och värderingar definieras i regeringsformen, som bland annat fastslår att alla svenska medborgare har samma fri- och rättigheter, oavsett ålder, kön, sexuell läggning och härkomst.

Vi vet att det förekommer att religiösa samfund erhållit skattefinansierade medel trots att de inte har uppfyllt ovannämnda krav. Detta måste omedelbart upphöra. Bidrag från svenska staten, liksom bidrag från utländska aktörer, till religiösa organisationer och samfund som inte arbetar för och lever efter det svenska samhällets grundläggande normer och värderingar medför en risk för att det uppstår parallella värdesystem som avviker från svensk lag. Ett förbud bör därför införas mot internationella bidrag till organisationer och samfund som inte uppfyller kraven på demokrati.

Genom offentliga bidrag legitimeras vissa organisationer som samtalspartners till politiker, myndigheter, journalister och allmänhet. Detta kan leda till att vissa organisationer intar rollen som legitima språkrör med tolkningsföreträde för en större grupp av icke-medlemmar och inte bara som representanter för den egna gruppen, vilket är helt oacceptabelt.

Delmi (Delegationen för Migrationsstudier) skriver i sin rapport "Valdeltagande och representation" att "Ett högt valdeltagande och ett inkluderande demokratiskt arbete är viktiga grundvalar för den representativa demokratin och dess fortlevnad", vilket delvis förklarar syftet med statliga stöd till etniska föreningar.

Delmi fastställer också följande: "Vidare skulle vi behöva veta mer om etniska föreningars roll för politiskt deltagande och integration, särskilt som resultat i denna antologi indikerar att betydelsen är begränsad". Detta visar att de positiva effekterna för den representativa demokratin tycks utebli med nuvarande stödform.

Förslag:

- Stat och kommun ska inte ge ekonomiska bidrag till religiösa organisationer, föreningar och samfund som inte stödjer samhällets mål om jämställdhet mellan könen och allas lika värde oberoende av sexuell läggning och etnisk härkomst.
- Inför krav på demokratiska arbetsformer för erhållande av statligt stöd till församlingar och föreningar.
- Förbjud mottagandet av ekonomiskt stöd från utländska aktörer till religiösa organisationer, föreningar och samfund som inte aktivt verkar för en tillämpning av FNs Deklaration om mänskliga fri- och rättigheter för alla samt uppfyller tydliga demokratikriterier.

7. Asylrätt och integration

Asylrätt och integration ska ha ett tydligt fokus på arbetet mot HRV med särskilda insatser som riktas till barn och unga. Många människor som söker uppehållstillstånd i Sverige kommer från länder där hederskulturen har ett starkt fäste. GAPF kontaktas ofta av asylsökande, eller deras juridiska ombud, som hotas till döden av släktingar i sina hemländer av hedersrelaterade orsaker. Vi kontaktas även av socialtjänst och skola rörande hedersrelaterade incidenter. Det kan t.ex. vara situationer där kvinnor och barn placerats i skyddade boenden under asylprocessen på grund av brott med inslag av HRV. Dessa brott måste lagföras, och eventuella kopplingar mellan brotten och hederskulturen undersökas och uppmärksammas

Förslag

- Migrationsverket ska kontinuerligt utbilda sin personal om HRV.
- Stoppa placering av ensamkommande barn hos släktingar innan socialtjänsten grundligt utrett barnen och familjehemmens lämplighet.
- Den som med grundad anledning kan antas ha utsatts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck i hemlandet ska anses vara alternativt skyddsbehövande enligt utlänningslagen. Detta för att man på ett enklare sätt ska kunna ge hedersutsatta personer permanent uppehållstillstånd. Inför detta skydd som en explicit punkt i utlänningslagen.
- Migrationsverkets personal ska ställa konkreta frågor för att utreda den asylsökandes utsatthet i förhållande till hederskulturen. Detta ska inkludera en utredning om förföljelse och diskriminering som baseras på kön och sexuell

läggning antingen i ursprungslandet eller utövat av familjemedlemmar som befinner sig i Sverige. Detta ska i förekommande fall vara en del i bedömningsgrunden för asyl. Om asyl beviljas ska det även utvärderas huruvida det är i personens bästa intresse att bo med familjemedlemmar i Sverige.

- I de samhällsorienterade kurser som ges till nyanlända ska tonvikten ligga på mänskliga rättigheter, demokrati, jämställdhet, kvinnors rättigheter, barns rättigheter, hedersrelaterat våld och förtryck, nyttan av ett samhälle som vilar på jämställd grund, sexualkunskap, sexuella och reproduktiva rättigheter samt samtycke i sexuella relationer. Det är viktigt att tydligt framhålla vad lagen säger, och att de efterföljande diskussionerna leds av en lärare som förklarar att lagar inte är förhandlingsbara. Samhällsorienteringen bör också innehålla information om synen på individualism kontra kollektivism och klanmentalitet/klanstrukturer. Samhällsorienteringen ska avslutas med undertecknande av ett samhällskontrakt som innefattar ovanstående.

Kommuner och landsting

Följande punkter rör offentlig förvaltning samt verksamhet bedriven i såväl offentlig som privat regi.

8. Kommunala handlingsplaner och åtgärder

Kommunen har det yttersta ansvaret för att barn, ungdomar och vuxna som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Kommunerna har enligt lag ansvar för bl.a. socialtjänst och skola medan fritidsverksamhet hanteras av kommunerna på frivilligbasis.

Utövande av hedersrelaterat våld och förtryck är en kränkning av den enskildes fri- och rättigheter. Därför ska Sveriges kommuner aktivt arbeta för att personal får adekvat utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck. Därigenom förmår man personalen att se samt agera för att skydda personer som är drabbade eller i riskzonen för att bli drabbade av HRV. Denna utbildning ska inkludera information om vilka olika uttryck HRV kan ta sig. Utbildningen ska även fokusera på subtila och svåridentifierbara uttryck av HRV, såsom t.ex. situationer då pojkar har förväntningar eller krav hemifrån att kontrollera vem/vilka deras systrar leker med på förskolan.

Kommuner ska i alla sina verksamheter utgå från sekulära värderingar utan någon hänvisning till religiösa eller kulturella anledningar.

Förslag

- Varje kommun ska ha en handlingsplan med rutiner för att förebygga HRV, uppmärksamma uttryck för HRV samt aktivt förhindra att barn, unga och kvinnor drabbas av HRV. Handlingsplanen ska vara kommunövergripande och gälla alla förvaltningar och bolag.
- Varje kommun ska ha en samordnare för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Detta tjänar bl.a. till att kvalitetssäkra arbetet. Samordnaren ska ha gedigen kunskap och erfarenhet av arbete med HRV-frågor. Små angränsande kommuner kan dela på kostnaden för en samordnare.
- Samordnarens roll är att på ett strukturerat sätt samordna insatserna, se till att handlingsplaner är uppdaterade och att de implementeras i verksamheterna samt att kommunal personal har tillräckliga kunskaper om HRV.
- Varje kommun ska säkerställa att de anställda inom förskola, skola, socialtjänst och fritidsförvaltning har relevant utbildning om HRV och att de ställer sig bakom en värdegrund som tar avstånd från olika uttryck för HRV.
- Varje kommun ska erbjuda en utbildad kontaktperson till de utsatta som söker skydd hos socialtjänsten på grund av hedersvåld och förtryck. Små angränsande kommuner kan dela på kostnaden för kontaktpersoner.
- Varje kommun måste utbilda personal som arbetar på skyddade boenden, jourhem och familjehem om hederskultur och hedersrelaterat våld. Kommunen ska också ställa krav på entreprenörer som driver skyddade boenden om kontinuerlig utbildning av personalen i hederskultur och hedersrelaterat våld.
- Kommunen ska aktivt motverka könsseparatistiska aktiviteter som cementerar könsroller och motverkar jämställdhet som t.ex. könsseparata badtider, samt könssegregering i klassrum och i transportmedel till och från skolan.
- För att säkerställa att barn som tvingas flytta till skyddat boende i annan kommun inte får avbrott i sin skolgång ska varje kommun åläggas att skyndsamt bereda plats på en skola i närheten, om detta är möjligt ur ett säkerhetsperspektiv. I annat fall ska hemundervisning erbjudas.
- Socialnämnden ska vara skyldig att ansöka vid domstol om att en förälder ska förbjudas ha umgängesrätt med sitt barn om den aktuella föräldern uppsåtligt eller av grov oaktsamhet tagit livet av barnets andra förälder
- Socialnämnden ska aktivt hjälpa kvinnor som är eller har varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa kvinnor är i stort behov av stöd och hjälp för att förändra sin livssituation.

9. Uppmärksamma och polisanmäla hedersbrott

Inför åtgärder, t.ex. utbildning, för att öka sannolikheten att hedersrelaterat våld och förtryck noteras av anställda inom förskola, skola, socialtjänst och fritidsförvaltning samt att olika uttryck för HRV erkänns som just HRV av dessa anställda.

Stärk benägenheten att polisanmäla HRV-brott. Barn som far illa i hemmet anförtror sig ofta åt vuxna de kommer i kontakt med som inte har med våldet och förtrycket att göra, t.ex. skolpersonal. Det finns emellertid brister i de orosanmälningar som lärare och övrig skolpersonal är skyldiga att göra till socialtjänsten. GAPF:s stödpersoner vittnar om att det förekommer personal inom skolväsendet som relativiserar lidandet hos hedersvåldsutsatta med motiveringen att ”de kommer från en kultur där man behandlar sina barn så” och därför inte anmäler eventuella missförhållanden. Skolpersonal är enligt svensk lag skyldiga att polisanmäla alla misstänkta brott mot barn. Ansvaret för att utreda och bedöma om brott har begåtts ligger hos polisen, inte hos anmälaren, och detta bör tydliggöras för anställda inom kommuner så att de agerar i barnets intresse och inte tvekar att anmäla missförhållanden.

Förslag

- Skolan ska ha en handlingsplan för hur elever utsatta för HRV hanteras, inklusive orosanmälan till socialtjänsten och i vissa fall polisanmälan.
- Socialtjänstens och skolans anmälningsplikt rörande barn som far illa ska förtydligas och utvidgas. Gör det till en skyldighet att polisanmäla misstänkta fall av hedersrelaterat våld och förtryck till polisen.
- Socialtjänsten ska omedelbart omhänderta samtliga barn vars föräldrar är misstänkta för brott med hedersmotiv om brottet begåtts mot någon i familjen eller en släkting. De ska därefter starta en utredning för varje enskilt barn i familjen och utreda om hemförhållandena utgör en påtaglig fara för det enskilda barnets hälsa eller utveckling.
- Om ett barn är i behov av akut placering ska barnet inte placeras hos sin familj eller hos släktingar/vänner som kan komma att utsätta barnet för HRV.

10. Åtgärdsprogram i sjukvården för att uppmärksamma personer som är utsatta för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck

Inom sjukvården råder stor okunskap om hedersrelaterat våld och förtryck. Det medför att utsatta personer inte får den hjälp de behöver och att vården missar att hjälpa enskilda patienter, vilket i värsta fall förvärrar hotbilden mot dessa.

Införandet av patientjournaler på internet möjliggör för patienten själv att logga in via e-legitimation på sin dator för att läsa journalen. I journalen kan man bl.a. se bokade besök, journaltext och labbvården. En e-legitimation kan i en hederskontext betraktas som familjens handling och inte individens, även efter att personen fyllt 18 år.

Vårdgivaren riskerar att bryta mot sekretesslagstiftningen när sekretessbelagd information lämnas ut utan menprövning enligt offentlighets- och sekretesslagen genom att inte fråga patienten vid varje besök om någon annan har tillgång till e-legitimationen. Idag utgår man från att patienten har makt över sitt liv och sin egen integritet, däri inräknat sin e-legitimation, vilket inte alltid är fallet inom en hederskultur. Genom att inte fråga patienten om någon annan har tillgång till hans eller hennes e-legitimation kan man utsätta patienten för en betydande risk. Hotbilden mot patienten kan öka t.ex. om familjemedlemmar eller släktingar får information om vad som står i journalen, om t.ex. genomförda aborter. Vidare underminerar det patientgruppens förtroende för sjukvården, ett förtroende som är centralt enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Att spärra en hel journal för nätåtkomst kan emellertid misstänkliggöra den drabbade och är bl.a. därför inte någon bra lösning.

Förslag

- Inför kunskap om HRV som en del i samtliga vårdutbildningar.
- Sjukvården ska säkerställa att alla anställda har en grundutbildning inom HRV genom att årligen anordna obligatoriska utbildningsdagar.
- Vårdgivaren ska vid varje besök fråga patienten om någon annan har tillgång till e-legitimationen. Om någon annan har eller kan få tillgång till e-legitimationen ska vårdgivaren vidta åtgärder så att sekretessbelagd information inte kommer obehöriga till handa på ett sådant sätt att hotbilden mot patienten förvärras.
- Vårdgivaren ska vid varje besök ge patienten möjligheten att prata enskilt med vårdgivaren utan sällskap av familjemedlem, släkting eller vän i rummet.
- Inför rutiner för vårdgivare att vid allmänna hälsokontroller samt gynekologiska undersökningar rutinemässigt fråga flickor och kvinnor om förekomsten och risken för olika uttryck av HRV. På detta sätt kan man upptäcka och förebygga HRV.
- Det kan förslagsvis innefatta frågor om förekomst av eller rädsla för oskuldskrav, tvångsgifte, könsstympning eller begränsningar av livsval. Flickor och kvinnor som identifieras som utsatta eller i riskzonen ska vidarebefordras till lämplig(a) instans(er) för fysisk vård, psykologiskt stöd samt åtgärder inom socialtjänst och/eller polismyndighet. Det ska finnas en väl genomtänkt och utvecklad plan för denna typ av vidareutslussning av patienter.

11. Könsstympning och oskuldskontroller

FN:s barnfond, Unicef, har gjort uppskattningar om förekomsten av könsstympning i 27 afrikanska länder. De uppgifterna har Socialstyrelsen sedan använt sig av för att göra en statistikberäkning av hur många kvinnor boende i Sverige som kan vara könsstympade. Socialstyrelsen uppskattar att närmare 38 000 kvinnor i Sverige kan ha varit utsatta för könsstympning, varav ca 7 000 som är under 18 år. Socialstyrelsen har även gjort en uppskattning av hur många i Sverige som befinner sig i riskgruppen för att bli utsatta för könsstympning.

Uppskattningen utgick ifrån hur många flickor som var under 18 år och som hade en mamma som var född i ett land där könsstympning är vanligt förekommande. Man kom då fram till att omkring 19 000 flickor riskerar att utsättas för könsstympning. I siffrorna inkluderas inte de flickor i Sverige som är födda i Mellanöstern eller som har en eller två föräldrar födda där. Socialstyrelsen har även valt att inte inkludera flickor från länder där prevalensen av könsstympning är under 50 %. Om dessa länder skulle tas med i beräkningen skulle antalet som löper risk att könsstympas samt könsstympade öka markant.

Könsstympning är ett övergrepp mot den kroppsliga integriteten som kan leda till livslångt lidande. Det är internationellt erkänt som en allvarlig kränkning av flickors och kvinnors mänskliga rättigheter, och WHO förespråkar nolltolerans mot alla former av könsstympning (FGM/C). WHO beräknar att fler än 200 miljoner flickor och kvinnor i världen har genomgått någon form av könsstympning (*female genital mutilation/cutting, FGM/C*). FN:s Globala mål för 2030 innefattar ett avskaffande av könsstympning.

I Sverige saknas en nationell strategi för att hjälpa dem som redan är utsatta, liksom för att förebygga att barn och unga utsätts för detta allvarliga övergrepp. Läkare i Sverige kan bli färdigutbildade specialister utan att ha fått utbildning om hur kvinnlig könsstympning kan se ut. Könsstympning kan nämligen vara svår att upptäcka om rutiner och kunskap saknas på läkarmottagningar och barnavårdscentraler. Det finns även olika former av könsstympning, och personal inom vården bör vara väl insatt i de olika formerna för att kunna upptäcka dem.

Sverige ska verka för nolltolerans gentemot alla former av könsstympning som beskrivs av WHO. Personal inom vården bör utbildas om vikten av denna nolltolerans. Inga former av könsstympning bör någonsin relativiseras, trivialiseras eller accepteras utifrån argument om kulturella eller religiösa föreställningar eller argument om att vissa ingrepp är ”mindre skadliga” eller ”mindre dåliga” än andra.

I Kalla Faktas reportage hösten 2015 framkom att ”oskuldskontroller” förekommer på svenska vårdcentraler. En ”oskuldskontroll” är en s.k. undersökning av en flickas eller kvinnas underliv i syfte att avgöra om hon är oskuld. En ”oskuldsoperation” är ett ingrepp för att återställa den s.k. ”mödomshinnan”. ”Oskuldskontroller” och ”oskuldsoperationer” utförs för att tillgodose släktens behov av att intyga en blivande bruds oskuld och därmed ”dygd” enligt hederskulturens normer. Det går inte att göra vare sig en ”oskuldskontroll” eller en ”oskuldsoperation” då båda dessa ingrepp är en myt utan vetenskaplig grund. Dessa undersökningar och behandlingar innebär ett övergrepp på den som kontrolleras.

De befäster traditionella och ovetenskapliga oskuldsnormer samt stereotypa könsroller. WHO, UN Human Rights och UN Women fastställer att oskuldstester utgör en kränkning av flickors och kvinnors mänskliga rättigheter, samt att dessa tester riskerar att medföra allvarliga konsekvenser för kvinnors och flickors fysiska, mentala och sociala välbefinnande. Utifrån detta slår WHO, UN Human Rights och UN Women fast att oskuldskontroller aldrig ska utföras. Det gör även socialstyrelsen.

GAPF ställer sig bakom detta internationella ställningstagande och anser att oskuldskontroller och oskuldsoperationer ska förbjudas i Sverige. I Sverige ska såväl den som kräver oskuldskontrollen som den som utför oskuldskontrollen straffas.

Förslag

- Utarbeta en nollvision med åtgärder vars mål är att fullständigt eliminera könsstympning av omyndiga flickor som har sin hemvist i Sverige.
- Inför ett nationellt vårdprogram på BVC för att förebygga könsstympning genom information till föräldrar med ursprung i länder där könsstympning traditionellt förekommer. Informationen ska bestå av det svenska samhällets samt det internationella samfundets avståndstagande och nolltolerans mot könsstympning. Av informationen ska det även framgå vilka konsekvenser könsstympning har ur ett medicinskt, psykologiskt och rättighetsperspektiv.
- Inför rutinmässiga, lagstadgade hälsoundersökningar av flickors könsorgan på BVC för att upptäcka könsstympning.
- Intensifiera kompetensutvecklingen kring könsstympning för all personal inom elevhälsan i syfte att ge förutsättningar att förhindra och upptäcka könsstympning.
- Inför ett nationellt kompetensteam av läkare med specialistkompetens för att identifiera könsstympning samt bemöta könsstympade flickor. Detta kompetensteam ska ha god förståelse för vikten av att inte relativisera eller trivialisera någon form av könsstympning (FGM/C). Kompetensteamet ska också ha god insikt i hur man pratar med könsstympade flickor för att minimera risken för stigmatisering och psykisk ohälsa som ett resultat av könsstympning eller misstänkt könsstympning. Vid misstanke om att könsstympning skett ska en läkare från detta kompetensteam tillkallas för att undersöka flickan, ibland som ett led i en förundersökningsprocess vid en eventuell polisanmälan. Alla bekräftade fall av könsstympning ska polisanmälas.
- Inför vårdprocessprogram i alla regioner/landsting för könsstympade flickor och kvinnor liksom för de som riskerar utsättas för könsstympning.
- Utarbeta en nollvision mot ”oskuldskontroller” och åtgärder för att ”återställa oskulden” hos en flicka/kvinna. Förbjud ”oskuldskontroller” och operation av ”mödomshinnor” inom svensk sjukvård. Läkare som utför sådana åtgärder ska omedelbart fråntas sin legitimation. Den som förmått en kvinna eller flicka att genomgå en oskuldskontroll ska straffas.

Boka Utbildning

Vill ni veta mer om våra förslag och hur man kan arbeta med dem i praktiken?

Vill ni lära er mer om hedersrelaterat våld och förtryck och hur ni kan förebygga det?

Vill ni veta mer om hur ni ska bemöta de som utsätts för HRV?

Vill ni ha stöd i HRV-arbetet i er organisation, som att gå från handlingsplaner till konkreta åtgärder?

Vi erbjuder föreläsningar, utbildningar, samtal och workshops - allt skräddarsytt för just era behov. Vi har sakkunniga föreläsare som genomfört hundratals föreläsningar/utbildningar för myndighetspersonal (exempelvis. inom socialtjänst, Migrationsverket, polisen och rättsväsendet, skolpersonal och elever, vårdpersonal, politiker och för personal inom ideella organisationer).

För mer information och bokning av föreläsning: gapf.se/boka-utbildning

Kontakt:

Kontakt@gapf.se

08- 7116032

www.gapf.se

Vattugatan 5

111 52 Stockholm

Swish: 1239006271

PG: 9006271

